

Laten staan!

God is in de details, zegt men. Maar niet als enige.
Geluk zit ook in de details.
Of ongeluk. En daarover wou ik het hebben.
Over uitgeverstegenspoed.

In zijn omgang met schrijvers gaat een uitgever niet gebukt onder aangescherpte zakelijke verlangens. De groep Mak, die betere auteursrechtelijke condities voor bestseller-auteurs wil bedingen, houdt de modale uitgever niet uit zijn slaap, evenmin als de toenemende macht van literair agenten of andere ontwikkelingen die niet direct te maken hebben met de relatie tussen auteurs en uitgevers, zoals de schaalvergroting of de dreigende loslating van de vaste prijs. Al die dingen zijn te groot om grijze haren van te krijgen. Het is collectieve pijn en van gedeelde pijn voel je niet zoveel.

De ware catastrofes spelen zich af op de vierkante centimeter, op een velletje papier. De allereerste titel die ik als redacteur van De Arbeiderspers begeleidde, was De vliegende keeper, een essaybundel van Herman de Coninck. Het is een mooie titel om veel in te laten misgaan, maar ik had alles stevig onder controle. De ambachtelijke trots die je overvalt, de eer van je werk die je ervaart als je een paar maanden later met die halve kilo papier in je handen staat die, industrieel vormgegeven als ie is, een boek heet. Je stopt het voorwerp met aandachtige zorg in je tas om mee naar huis te nemen. Je koestert het, je aait het. Je slaat het in de trein eens voorzichtig open op een willekeurige bladzij. Om onmiddellijk op een kolossale spelfout te stuiten. Onmiddellijk. De paniek die zoiets veroorzaakt dwingt tot overuren. Ook al valt er niets meer aan te veranderen, koortsachtig neem je nog eens het hele boek door. Geen enkele andere fout meer in te vinden. En toch blijft een smetje aan zo'n boek kleven. Niet meer weg te poetsen.

Verzonnen vrouwen van Johan Vandenbroucke is weer een heel andere geschiedenis. Een debuut, gevuld met verhalen die spelen op nogal exotische locaties. Een debuut ook waarin de liefde voor diverse vrouwen een prominente rol speelt. Daar weet een goede vormgever wel raad mee. Een mooie vrouwentorso vormt er het landschap – de topografische ondergrond – voor een web van uitheemse plaatsen en rivieren. Maar niet de plaatsen en rivieren die in het boek van belang zijn, en dat is nou juist zo aardig. Daar wordt voor gezorgd. Er wordt een nieuwe kaart gemaakt waarop de in het boek voorkomende geografische namen vermeld staan. Dat gaat mis als het omslag wordt afgedrukt. Daarop nog steeds het oude repertoire. Geen nood, we passen het aan voor het omslag dat om het boek komt. Iedereen heeft het begrepen. En als drie weken later het boek binnenkomt, zit daar dus het oude foute omslag omheen. Apezuur, maagverzakking, schedelbeving, paroxisme. En na aan de beademing te hebben gelegen de auteur opbellen dat deze ernstige omissie zal worden goedgeemaakt in de herdruk. Maar wat belooft je dan als er, zoals in dit geval, geen herdruk komt?

Weinig auteurs die zo acribisch zijn als Koos van Zomeren. Wat kan daar misgaan?

Niets toch? Behalve als wij het beter weten dan de auteur zelve. Neem nou De man op de Middenweg, zijn laatste roman, die grotendeels in en om Arnhem speelt, een roman waarvan je na een zorgvuldige samenwerking tussen auteur en redacteur kunt zeggen: daar staat letterlijk geen komma meer op de verkeerde plaats. Maar daar had je die vermaledijde Rosendaalseweg, die daar enige keren begaan wordt. Rosendaal? Koos, het is toch Roosendaal? Met dubbel o? Nee, Peter, dat is die stad in Brabant. Hier gaat het om het plaatsje nabij Arnhem. O, goed dat ik dat weet. Geef ik door. En ik gééf het ook door. Alleen: ergens tussen de eerste proef en het ultieme drukwerk is iemand heel snugger geweest. Iemand die ontdekt dat Rosendaal nabij Arnhem Rozendaal is, met een z in plaats van met een s. Te snugger. Op de vrijdagavond van de week waarin het boek van de pers rolt, heb ik een roodgloeiende Koos aan de telefoon. Welke onverlaat enzoovorts. Nou en of, Jezus Christus, het is Rozendaal en het is toch de Rosendaalseweg.

Het is altijd nog ingewikkelder dan je denkt. En soms is net dát het. Dat je door nadenken de mist in gaat.

Soms gaat het over heel andere dingen, die niet zozeer met nadenken of fouten op papier te maken hebben, maar die niet minder catastrofaal zijn. Dat je boeken al worden afgekraakt nog voor ze verschenen zijn. Ik heb het meegemaakt dat een boek al een maand voor verschijnen van zijn sokkel gemaaid werd of op de dag van de feestelijke presentatie. Hoezo embargo? Hartelijk dank. Het is voorgekomen, zij het niet bij ons (tenminste niet zover ik weet), dat een boek er niet is terwijl het gepresenteerd wordt (ik klopt dit af op hout om te voorkomen dat wij straks met hout beklopt worden, één stokslag voor elk uur dat het boek er nog niet is).

Koeienfout (inderdaad, dat woord bestaat niet), apekool, slangenkuil, hondenbaan. Juist, nu eens mét en dan weer zonder tussen-n. Maar neem nou 'Bereshit', een van de gedichten uit de laatste bundel van Rob Schouten, Infauste dienstprognose. Naar analogie van 'beretrots' betekent dit neologisme dan zoiets als 'heel erg shit', 'heel vervelend'. Maar het kan ook letterlijk 'poep van een beer' betekenen. Hoe dan ook: in beide gevallen gaat het om een nieuwvorming.

Maar het is geen neologisme. Het is Oudhebreuws en het betekent 'in den beginne'. Of zoals Schouten in de eerste regel van dit vers uitlegt: 'Gods eerste woordje bij het scheppen'. Tijdens correctie van de eerste proef vatte een corrector het woord niettemin op in de betekenis van 'poep van een beer' en voegde welgemoed een tussen-n toe. Daarop greep de eindredacteur in. Vijf streepjes onder het woord (- - - -) ten teken dat het zo moet blijven als het was. Laten staan! In het Engels zeggen ze dan Stet, zoals ook de titel luidt van de memoires van Diana Athill, een Engelse redactrice uit de vorige eeuw die met vele beroemdheden gewerkt heeft en in haar prachtige boek ook diverse catastrofale uitgeversblunders in herinnering roept.

Maar dan moet je dus wel weten wat je moet laten staan. De tweede corrector wist dat niet en liet de tussen-n staan. Met het onvergeeflijke gevolg dat het met de Herman Gorterprijs bekroonde (en helaas nog altijd niet herdrukte) Infauste dienstprognose nu het gedicht 'Berenshit' bevat. Het kan best dat God dit heeft geroepen, maar zijn eerste woord was het niet.

Zwaar kloten, zullen we maar zeggen.

Bij twijfel altijd: laten staan!

Peter Nijssen is redacteur bij De Arbeiderspers.